

Οι παραθεριστές (Θέατρο)

Το Έργο και ο Συγγραφέας

Οι παραθεριστές (Дачники, 1903/4) δεν είναι από τα πολύ γνωστά έργα του Γκόρκι ούτε σκηνοθετείται συχνά στο θέατρο. Στην πραγματικότητα, ο Ρώσος συγγραφέας έγραψε ένα θεατρικό έργο που αναγκάζει τους ηθοποιούς να βρίσκονται στη σκηνή για επτά με οκτώ ώρες. Έτσι, *Οι παραθεριστές* του παίζονται σε κάποια συγκομμένη μορφή με διάρκεια από μιάμιση έως τρεις ώρες. Ο σκοπός του Γκόρκι ήταν να πατήσει στα βήματα της ιδέας του *Βυσσινόκηπου του Άντον Τσέχωφ* και να παρουσιάσει τις ανούσιες και μάταιες ζωές της ρωσικής αριστοκρατίας του 1903/4 αλλά και – ακουσίως, όπως και ο Τσέχωφ– να αναγγείλει την ρωσική επανάσταση του 1905. Στους *Παραθεριστές* η ρωσική αριστοκρατία εκπροσωπείται από έναν

δικηγόρο και μέλη της ευρύτερης οικογένειάς του, έναν μηχανικό με την σύζυγό του, έναν γιατρό με την σύζυγο του, μία γυναίκα γιατρό, έναν συγγραφέα, έναν συνταγματάρχη, έναν φοιτητή, δύο φύλακες/επιστάτες, μια υπηρέτρια και τον Rumin, που ορισμένες φορές μπορεί να εκφράζει τον ίδιο τον Γκόρκι. Δεν θα σταθούμε όμως στο θεατρικό του Γκόρκι γιατί η παράσταση της ομάδας tgSTAN [S(top) T(hinking) A(bout) N(ames)] στη Στέγη προσπάθησε να χρησιμοποιήσει το έργο μόνο ως πρόφαση για να περάσει στο κοινό μηνύματα για την σημερινή εποχή που ζούμε.

Οι σημερινοί παραθεριστές μας ζουν στην Ευρώπη αλλά και αλλού, έχουν μια στοιχειώδη οικονομική άνεση και γενικά ασχολούνται (όπως και στην Ρωσία των αρχών του 20ού αιώνα) με τους έρωτές τους και τον γάμο τους, τις διαφωνίες τους για την ανθρώπινη ύπαρξη, την σημερινή ανάλαφρη και ευχάριστη λογοτεχνία και άλλα πολλά τέτοια χωρίς να θυμούνται ότι είναι αυτοί που φέρουν το βάρος της ευρωπαϊκής διανοήσης δυόμιση χιλιάδων ετών. Είναι δηλαδή αδιάφορα βυθισμένοι σε μια γαλήνια θάλασσα χωρίς να υποψιάζονται την τρικυμία που έρχεται, που τελικά ήρθε. Ο Γκόρκι βάζει την ηρωίδα του να πει: «Ζούμε περίεργες ζωές! Μιλάμε συνέχεια... χωρίς τέλος. Έχουμε διάφορες γνώμες... τις δεχόμαστε και τις απορρίπτουμε με αρρωστημένη ταχύτητα... Αλλά όταν έρχονται οι επιθυμίες – συγκεκριμένες και δυνατές– δεν υπάρχουν καθόλου». Μήπως η Ενωμένη Ευρώπη δεν είναι μια Ευρώπη των αγεφύρωτων διαφορών, διαφοροποιήσεων και διαφωνιών. Μήπως δεν είναι φανερό σήμερα η σύγκρουση του βορά με τον νότο, η σύγκρουση της Γερμανίας με τους άλλους Ευρωπαίους, η Μ. Βρετανία ως δούρειος ίππος των ΗΠΑ στην Ευρώπη, οι ψευδο-ουδέτεροι Ελβετοί και Σουηδοί, χωρίς να υπάρχει καμία διάθεση ή ανάγκη από όλους αυτούς να αλλάξει πραγματικά κάτι για τους πολίτες; Τελικά, για την μεγάλη και μικρή σύγχρονη ευρωπαϊκή «μπουρζουαζία» όλα αυτά είναι μάλλον ανούσια. Μετά την πτώση της Σοβιετικής Ενώσεως, οι

Ευρωπαίοι πίστεψαν πως δεν υπάρχει πια λόγος να ασχολούνται με τις ιδεολογίες μια που η δημοκρατία είχε νικήσει. Δεν τους αφορούσαν οι επεμβάσεις των ισχυρών δημοκρατικών κυβερνήσεων στα εσωτερικά άλλων λαών. Δεν ήταν ανάγκη πλέον να ακουμπήσουν ούτε στον Τολστόι, ούτε στον Χάξλεϋ, ούτε στον Ρέμαρκ, ούτε στον Ρολάν, αλλά ούτε και στους Μιλλ, Μαρξ, Μαλρώ κλπ. Πίστεψαν στην αιώνια ειρήνη και ευδοκία. Εφόσον οι Γερμανοί και οι Γάλλοι αγκαλιάστηκαν, οι Ρώσοι έπαψαν να είναι απειλή, οι Βρετανοί παρέμειναν οι γραφικοί πολεμιστές του *Αστερίξ*, και οι Αμερικανοί οι παντοτινοί φίλοι, οι Ευρωπαίοι μπορούσαν να γίνουν όλοι ίδιοι, «απολιτικό», και να πηγαίνουν σε βαρετά πικ-νικ σαν τις ζωές τους, όπως έγραφε και ο Γκόρκι για την ρωσική αριστοκρατία της εποχής του. Να λοιπόν η ευκαιρία των Ευρωπαίων να μιμηθούν τους ήρωες του Γκόρκι στην ανούσια ζωή τους και να επιδοθούν σε καλοκαιρινούς έρωτες, να μαλώνουν χωρίς πραγματική αιτία, να ασχοληθούν με την «πρωτοποριακή τέχνη» σε όλες της τις εκφάνσεις.

Οι tgSTAN θέλησαν –χωρίς επιτυχία– να αφυπνίσουν τον Ευρωπαίο πολίτη, όχι για να βγει στους δρόμους όπως το 1968, αλλά για να βγει από τον πολιτικό και πνευματικό λήθαργο στον οποίο έχει πέσει και να ασχοληθεί λίγο περισσότερο με τα τεκταινόμενα στην Ευρώπη. «Ήμουν κι' εγώ φιλόσοφος κάποτε. Έλεγα όλες τις μοδάτες λέξεις και ξέρω την αξία τους –‘συντηρητισμός’, ‘διανόηση’, ‘δημοκρατία’ τι άλλο; – Όλα αυτά είναι πεθαμένα. Είναι όλα ψέματα» λέει ο Γκόρκι για να δείξει την αποτυχία της τσαρικής προσπάθειας για εκδημοκράτηση με σημαία την Δούμα (είδος κοινοβουλίου) αλλά γενικά και των μη-σοσιαλιστικών ιδεολογιών. Το ζητούμενο σήμερα δεν είναι όμως να ξαναρχίσει η συζήτηση του Αλτουσέρ και του Καστοριάδη για την κρίση του μαρξισμού αλλά να εφαρμοστεί επιτέλους μια νέα ευρωπαϊκή ιδεολογική δημοκρατία, τις ρίζες της οποίας προσπάθησε να βρεί ο Καστοριάδης την δεκαετία του 1980 στην ενασχόλησή του με το αρχαίο ελληνικό πολίτευμα. Στην ουσία βέβαια πρόκειται για μια ουτοπία αλλά τέλος πάντων κάτι που θα βγάλει την Ευρώπη από την πολιτική και πολιτισμική της κρίση στην οποία έχει περιπέσει με αφορμή αλλά και εξ αιτίας της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας. Βέβαια, όπως λέει και ο Γκόρκι στους *Παραθεριστές* του, «η δημοκρατία υποτίθεται ότι θα δώσει νέα πνοή. Αλλά σε ικετεύω πές μου, τι είδους θηρίο είναι αυτή η δημοκρατία;» ... «Έχουμε φτιάξει την δικιά μας απομόνωση και την γεμίσαμε με σύγχυση και εσωτερικό δυισμό. Αυτή είναι η τιμωρία μας», αποφαίνεται ο Ρώσος και ζητάει να κλείσει το χάσμα ανάμεσα στους διανοούμενους και στον λαό. Ο Γκόρκι προτρέπει τους πρωταγωνιστές του να συνεχίσουν να φιλοσοφούν μετά «μαλακίας» (εκ του επιταφίου του Περικλή, Θουκυδίδης, Β.40.1) και κλείνει την παράσταση με λίγο κρασί: «Αγαπητέ μου φίλε, όλα αυτά –ο λαός και όλα αυτά που του συμβαίνουν είναι τόσο ανούσια! Τόσο ασήμαντα! Βάλε μου λίγο κρασί!». Όμως το σφύριγμα του φύλακα που σβήνει καθώς απομακρύνεται από την σκηνή είναι η ανάκρουση της ρωσικής «Ματωμένης Κυριακής» του 1905 αλλά και της ευρωπαϊκής πολιτικής, οικονομικής, πολιτισμικής κρίσεως, τουλάχιστον από το 2009 κι' εξής.

Ο Μαξίμ Γκόρκι (ψευδ. του Αλεξέι Μαξίμοβιτς Πέτσκοφ, 1880-1936) υπήρξε το αγαπημένο παιδί των ρωσικών γραμμάτων κατά τα πρώτα έτη μετά την επικράτηση των μπολσεβίκων (1917) στην Ρωσία. Γεννήθηκε στο Νίζνι Νόβγκοροντ, ορφάνεψε στα εννέα και συγκλονίστηκε από τον θάνατο της γιαγιάς του, η οποία τον είχε μεγαλώσει, με αποτέλεσμα να αρχίσει την περιπλάνησή του στη αχανή ρωσική επικράτεια. Εργάστηκε ως ρεπόρτερ διαφόρων επαρχιακών εφημερίδων και τελικά υιοθέτησε το ψευδώνυμο Γκόρκι (πικραμένος). Πίστευε ότι η λογοτεχνία δεν ήταν μια απλή ευχαρίστηση αλλά έπρεπε να βρίσκεται στην υπηρεσία του λαού και να τον διδάσκει. Τα έργα του ανήκουν στον ονομαζόμενο «σοσιαλιστικό ρεαλισμό» που άνθησε στην Σοβιετική Ένωση και υμνούσε τα έργα και τα κατορθώματα απλών

ανθρώπων σε μια καλλιτεχνική γλώσσα απόλυτα κατανοητή από τον απλό Ρώσο. Ο Γκόρκι αντιστάθηκε στο τσαρικό καθεστώς και φυλακίστηκε. Μελέτησε την ρωσική λογοτεχνία της εποχής του και επηρεάστηκε από τα έργα και τις ιδέες του Τολστόι και του Τσέχοφ. Συνταυτίστηκε με την αριστερά της εποχής στην Ρωσία και συντάχθηκε αρχικά με τον Λένιν και αργότερα με τον Στάλιν. Το 1929 επισκέφθηκε το γκουλάκ (στρατόπεδο πολιτικών εξορίστων) στο Σολόβκι, στην Λευκή Θάλασσα, στην βορειοδυτική παγωμένη Ρωσία, και έγραψε θετικά σχόλια για την ζωή των κρατουμένων εκεί. Αργότερα, το μαρτύριο της διαβίωσης στα γκουλάκ έγινε γνωστό από τα έργα του Σολζενίτσιν. Ο Γκόρκι ταξίδεψε αρκετά στον δυτικό κόσμο αλλά τελικά γύρισε στην Σοβιετική Ένωση όπου και τιμήθηκε από το σταλινικό καθεστώς.

Ηθοποιοί

Οι tgSTAN γεννήθηκαν το 1989 στην Βελγική Αμβέρσα και ο στόχος τους είναι να προβάλουν κείμενα κοινωνικής κριτικής είτε ο συγγραφέας λέγεται Κοκτώ, Τσέχοφ, Ίψεν, Ουάιλντ ή Ντιντερό. Γνωρίζουν πολύ καλά, όπως και κάθε ένας που έχει ζήσει έστω και λίγο καιρό στο Βέλγιο, πόσο διαιρεμένη πολιτικά, γλωσσικά, και πολιτισμικά είναι η χώρα, η καρδιά της «Ενωμένης Ευρώπης». Η προσπάθειά τους είναι αξιέπαινη αλλά όχι πάντα επιτυχημένη. Η παράσταση δόθηκε στα γαλλικά αλλά ορισμένοι ηθοποιοί που είναι προφανώς Φλαμανδοί δεν είχαν την πρέπουσα άνεση και άρθρωση με αποτέλεσμα να μην είναι αποτελεσματικοί στον ρόλο τους. Η πρόθεση ήταν πολύ καλή αλλά το αποτέλεσμα δεν ήταν άριστο. Στο τέλος της παραστάσεως υπήρχε για τον θεατή αυτή η «γεύση αρμύρας στα χείλη».

Μετάφραση και Επιλογή των Αποσπασμάτων

Εκ των πραγμάτων, η επιλογή αποσπασμάτων για την δημιουργία του τελικού κειμένου δεν δίνει μια ολοκληρωμένη εικόνα του έργου. Αρκετές φορές η συνοχή του κειμένου χάνεται και ο θεατής προσπαθεί να καταλάβει το ούτως ή άλλως πυκνό κείμενο του Γκόρκι. Ο θεατής δεν θα κατανοήσει πολλά χωρίς να διερευνήσει μόνος του την παράσταση.

Σκηνοθεσία

Οι tgSTAN έβαλαν στην σκηνή όλους τους Ευρωπαίους γύρω από μια βάρκα (την Ευρώπη), που την έκαναν τραπέζι για να φάνε, που στο τέλος της παραστάσεως το ξαναέκαναν βάρκα και τους έβαλαν πάλι όλους μαζί να σκαρφαλώσουν πάνω στον «Τιτανικό» τους, μπας και σωθούν την τελευταία στιγμή. Πολύ καλή ιδέα αλλά η ομαδική σκηνοθεσία που εφαρμόζει η ομάδα από μόνη της αποδεικνύει την ανάγκη ενός/κάποιου σκηνοθέτη, γενικά σε οποιαδήποτε παράσταση. Η όλη σκηνοθετική ιδέα χάνεται στην προσπάθεια να σκηνοθετήσει ο κάθε ηθοποιός τον εαυτό του και τους άλλους ταυτοχρόνως και έτσι λείπει η συγκεκριμένη σκηνοθετική άποψη σε ένα έργο που θα μπορούσε να χτυπήσει κατευθείαν στην καρδιά του θεατή.

Αντιθέτως, έπεσε στην αντίληψή μας μια παράσταση του έργου στην Αγία Πετρούπολη, στη Ρωσία, όπου οι *Παραθεριστές* στο θέατρο Pokolenyi αν και σκηνοθετούνται από τρεις σκηνοθέτες μαζί, δείχνει ότι είναι μία παράσταση που υπόσχεται μια εντελώς άλλη ματιά και στο έργο του Γκόρκι αλλά και στην μεταφορά του στο σήμερα.

Ενδιαφέρον σκηνοθετικό εύρημα στην παράσταση της Στέγης ήταν η βοήθεια με μικρούς φακούς (ως επιπλέον ταξιθέτες) που έδιναν ορισμένοι από τους ηθοποιούς στους θεατές για να βρουν τις θέσεις τους ενώ άλλα μέλη του θιάσου κάθονταν στην

ορχήστρα της Μικρής Σκηνής σε chaise longue ή αναπαυτικές καρέκλες παραθερίζοντας.

Σκηνικά-Κοστούμια

Ο μινιμαλισμός του σκηνικού με την βάρκα-τραπέζι, τις κουρτίνες από λινάτσα, και τις διάφορες καρέκλες παρέπεμπε στον παραθερισμό αλλά ενώ δεν ακολουθούσε καθόλου τις εντολές του συγγραφέα, από την άλλη, δεν ήταν και το σκηνικό που έδενε απόλυτα με την ιδέα Ευρώπη-βάρκα. Πάλι η έλλειψη σκηνοθετικής απόψεως μείωνε την δύναμη του μηνύματος προς στους θεατές.

Τα κοστούμια παρέπεμπαν σε συνθήκες κάμπινγκ και δεν ξένιζαν εάν κανείς ξεχνούσε το 1903/4 του Γκόρκι.

Φωτισμοί

Μια ακόμη μινιμαλιστική προσέγγιση χωρίς ιδιαίτερες αξιώσεις και σκηνοθετική άποψη.

Μουσική και Ηχητικά Εφέ

Η μουσική επένδυση ήταν αδιάφορη ενώ δεν ακούστηκε ή δεν χρησιμοποιήθηκε καθόλου η ιδέα των σφυριχτρών και σφυριγμάτων και της σημασίας τους που δίνει ο Γκόρκι στο έργο του.

Γενική Εντύπωση Παραστάσεως: 7/10

Πρόγραμμα (έντυπο)

Είναι εξαιρετική η επιλογή του κειμένου του Wouter Hillaert από κριτική της παραστάσεως (2010) για να ενημερώσει τον θεατή σχετικά με το τι πρόκειται να παρακολουθήσει. Ο κριτικός τονίζει την απόσταση της παραστάσεως από την ουσία του κειμένου του Γκόρκι, συνδέει το έργο με την κατάσταση στην σημερινή Ευρώπη και θεωρεί ότι οι tgSTAN παρουσιάζουν μια ανάλαφρη εκδοχή με έμφαση στην κενότητα ορισμένων ανθρώπων παρά στα νοήματα του Ρώσου συγγραφέα.

Στοιχεία Παρακολούθησεως του Έργου:

Τόπος: Αθήνα, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Ίδρυμα Ωνάση, Μικρή Σκηνή
Χρόνος: 30 Νοεμβρίου 2012
Θέση: Σειρά Ε, θέση 13

ΓΙΑ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ

Maxim Gorky

http://en.wikipedia.org/wiki/Maxim_Gorky

Βάρενκα Ολέσοβα, *Μαξίμ Γκόρκι*, Ροές.

Μαξίμ Γκόρκι-Άντον Τσέχωφ, *Αλληλογραφία*, Printa.

Μαξίμ Γκόρκι, *Αναμνήσεις από τον Τολστόι*, Ροές.

Λένιν, *Γράμματα στον Γκόρκι*, Σύγχρονη Εποχή.

Maxim Gorky, *Summerfolk*

<http://archive.org/details/summerfolkdatchn00gork>

tgSTAN, *Οι παραθεριστές* (πληροφορίες)

<http://www.stan.be/content.asp?path=nyxpar8b>

Μαξίμ Γκόρκι (επιλογή έργων)
Οι παραθεριστές, Δωδώνη
Η ζωή μου, Γκοβόστης.
Η μάνα, Ζαχαρόπουλος & Σύγχρονη Εποχή & άλλοι
Μικροαστοί, Γκοβόστης & Δωδώνη & άλλοι
Στο βυθό, Δωδώνη
Τα παιδικά μου χρόνια, Δωδώνη & Ζαχαρόπουλος
Τα πανεπιστήμιά μου, Γραφές & Ζαχαρόπουλος
Διηγήματα και Παραμύθια, Δωρικός

Ομάδα tgSTAN

<http://www.stan.be/content.asp?path=ktn91dcb>

Θέατρο Pokolenyi

<http://www.pokoleniy.com/repertory/summerfolk/about4>

<http://www.pokoleniy.com/news-block/duplicate-of-summerfolk.-october13-november-24/>

Βέλγιο

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%AD%CE%BB%CE%B3%CE%B9%CE%BF>

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/belgium-a-nation-divided-765752.html>

Δ. Ι. Λοΐζος